

Wdrażanie koncepcji Geodesign do planowania przestrzennego na obszarach wiejskich w Polsce

"Uwzględniając postępujący proces cyfryzacji - jak będzie wyglądało planowanie przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce w roku 2031?" To główne pytanie, które zostało zadane uczestnikom warsztatów zorganizowanych przez Uniwersytet Łódzki w ramach europejskiego projektu DESIRA. Niniejszy dokument przedstawia możliwe trajektorie rozwoju oraz rekomendacje w odniesieniu procesu planowania przestrzennego na poziomie lokalnym. Podczas warsztatów skupiono się na szczegółowym omówieniu dwóch scenariuszy opisujących przyszłość roku 2031. Pierwszy scenariusz, gorszy, ale nie najgorszy zakłada postęp technologiczny w zakresie planowania przestrzennego, ale brak woli i umiejętności społecznego uczestnictwa w tym procesie. Drugi, lepszy, ale nie najlepszy kreśli wizję społeczności wiejskich gotowych i chętnych do uczestnictwa w procesie planowania przestrzennego, ale niemających dostępu do odpowiednich rozwiązań technologicznych. Celem poszczególnych rozwiązań politycznych uwzględniających oba scenariusze powinno być: 1) niwelowanie luki cyfrowej między miastem a wsią; 2) podnoszenie świadomości społeczności lokalnych w zakresie planowania partycypacyjnego w kontekście cyfryzacji; 3) rozwijanie nowych kanałów cyfrowych na potrzeby konsultacji społecznych i planowania partycypacyjnego oraz 4) sprzyjanie włączeniu cyfrowemu obszarów wiejskich.

KONTEKST

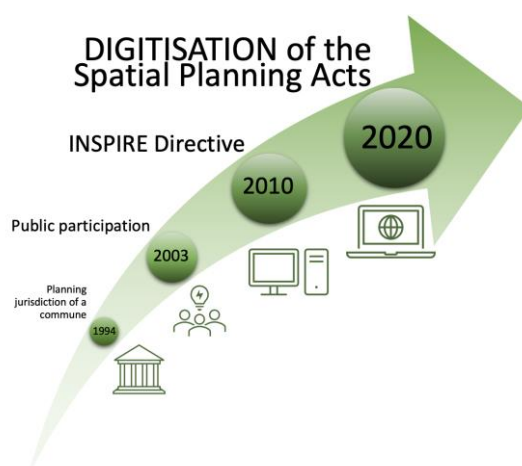
Polska jest jednym z krajów, który ze względu na swój potencjał cyfrowy może być uznany za Europejskiego Cyfrowego Challengeera. Poziom cyfryzacji w Polsce mierzony wskaźnikiem pokrycia siecią szerokopasmową, Wskaźnikiem Gotowości Sieciowej (NRI) czy Indekssem Gospodarki Cyfrowej i Społeczeństwa Cyfrowego (DESI) jest znacznie niższy niż w przypadku Cyfrowych Liderów z Europy Północnej i Zachodniej.

Najważniejszym problemem, zauważalnym w raportach DESI, jest istotna przepaść między obszarami wiejskimi a miejskimi.

Mimo to Polska ma silne podstawy, aby przyspieszyć cyfryzację swojej gospodarki. Istnieje kilka obszarów, którymi powinna zająć się Polska by mogła w pełni wykorzystać swój potencjał cyfrowy. Programy i inicjatywy, które już zostały podjęte, koncentrują się głównie na rozwoju umiejętności cyfrowych, zwiększaniu liczby specjalistów z zakresu

ICT, wspieraniu innowacji oraz zapewnianiu sprzyjającego otoczenia prawnego, politycznego i biznesowego dla inteligentnego rozwoju obszarów wiejskich.

Poniżej zaprezentowano schemat rozwoju polskiego systemu planowania przestrzennego począwszy zdecentralizowanego modelu planowania po roku 1990 aż do modelu partycypacyjnego i wykorzystania w planowaniu przestrzennym technologii cyfrowych wspierających podejście GeoDesign.

PODEJŚCIE BADAWCZE

Jednym z najpoważniejszych wyzwań dla społeczności wiejskich w Polsce jest planowanie przestrzenne rozumiane jako instrument realizacji polityki przestrzennej na poziomie lokalnym. Do lat 90. XX wieku w Polsce system planowania przestrzennego opierał się na zasadach centralnego planowania. Planowanie partycypacyjne, polegające na negocjacjach i uzgodnieniach między podmiotami reprezentującymi szczebel krajowy, regionalny i lokalny, zostało wprowadzone dopiero niedawno.

STANDARYZACJA, INTEROPERACYJNOŚĆ I KOMPATYBILNOŚĆ DANYCH PRZESTRZENNYCH ZAPEWNIŁY MOŻLIWOŚĆ UDZIAŁU SPOŁECZEŃSTWA W PROCESACH PLANOWANIA.

Podczas dwóch warsztatów zorganizowanych pod patronatem Urzędu Marszałkowskiego przez zespół DESIRA z Uniwersytetu Łódzkiego wykorzystując metodę scenariuszową postawiliśmy przed uczestnikami spotkania następujące pytania: Jak zwiększyć uczestnictwo w planowaniu przestrzennym na obszarach wiejskich? I w jaki sposób cyfryzacja może zwiększyć zaangażowanie społeczności lokalnych w procesy planowania przestrzennego? Wykorzystując metodę scenariuszową ostatecznie sformułowane pytanie brzmiało: Jak będzie wyglądało planowanie przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce w 2031 roku biorąc pod uwagę postępujący proces cyfryzacji?

ANALIZA SCENARIUSZY

Aby nazwać scenariusze przyszłego rozwoju podejścia GeoDesign w planowaniu przestrzennym na obszarach wiejskich w Polsce wykorzystaliśmy nazewnictwo przycisków magnetofonowych: *play*, *pause*, *re-record*, *fast-forward*. Rozważyliśmy również możliwe konfiguracje dwóch najbardziej wpływowych czynników zmian omówionych podczas pierwszego warsztatu: 1) czynniki społeczne - koncentrujące się na poziomie umiejętności cyfrowych i chęci uczestnictwa w procesie planowania przestrzennego oraz 2) czynniki technologiczne, obejmujące różne narzędzia

dedykowane partycypacyjnemu modelowi planowania przestrzennego, tj. łączność internetową, platformy, aplikacje i ich wykorzystanie.

Dwa główne scenariusze to: "Pause: pełny zestaw narzędzi cyfrowych, ale brak uczestnictwa" oraz "Re-record: Pełne uczestnictwo, ale bez narzędzi cyfrowych". Oba scenariusze są prawdopodobne, ale opisują przyszłość, w której potrzebne jest wsparcie z zewnątrz. W pierwszym scenariuszu główny czynnik wpływu stanowi starzenie się społeczności lokalnych oraz migracja młodych ludzi. Zakłada się wysoki poziom rozwoju infrastruktury informatycznej oraz szeroki dostęp do narzędzi cyfrowych. Problemem będzie natomiast pogłębiająca się dychotomia między rozwojem technologicznym a percepcją społeczną oraz gotowość do zaakceptowania i wykorzystania możliwości, jakie niesie ze sobą cyfryzacja. Drugi scenariusz natomiast, opiera się na założeniu, że liczba ludności wiejskiej będzie stabilna, a infrastruktura informatyczna i narzędzia cyfrowe dobrze rozwinięte. Problemem będą natomiast zmiany technologiczne. Utrzymanie bazy informatycznej i narzędziowej będzie bardzo kosztowne, co spowoduje bardzo silną barierę dla dalszego rozwoju gmin wiejskich związaną z dostępnością nowych technologii. Przestrzeń wiejska będzie przestrzenią zróżnicowaną, coraz bardziej oddalającą się od układu przestrzennego opartego na dychotomii centrum-peryferie. Cyfryzacja będzie kluczowym lokalnym game changerem. Gminy wiejskie będą tworzyć mozaikę przestrzenną złożoną z różnych typów zagospodarowania cyfrowego.

MOŻLIWOŚCI ROZWOJU KONCEPCJI GEODESIGN W POLSCE

Polska cechuje się dużym zróżnicowaniem regionalnym. W kontekście rozwoju technologicznego uwidacznia się ono znacznie w układzie centrum-peryferie. W centrach przeważa charakter miejski (duże miasta i strefy bezpośredniego oddziaływania w postaci miejskich regionów funkcjonalnych), a na peryferiach przeważają obszary wiejskie. Określenie podstawowych trendów prowadzących do utrwalenia osiągnięć technologicznych i przejścia w kierunku powszechnej cyfryzacji musi uwzględniać bariery społeczne, a także odnosić się do kwestii demograficznych (starzenia się społeczeństwa) oraz psychologicznych (oporu wobec zmian).

ROSNAĆA ŚWIADOMOŚĆ ISTOTY I ZNACZENIA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W POPRAWIE JAKOŚCI ŻYCIA PROWADZI DO ZAINTERESOWANIA PROJEKTAMI OPARTYMI NA KONCEPCJI GEODESIGN, A TO Z KOLEI PROWADZI DO ZWIĘKSZENIA UMIEJĘTNOŚCI CYFROWYCH.

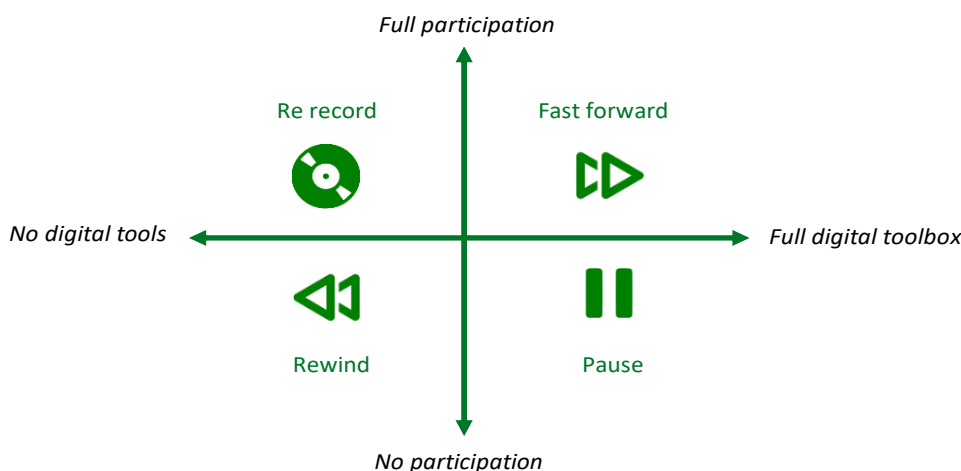
Główne wyzwanie stanowić będzie przyspieszenie społecznego procesu adaptacji do zmian technologicznych poprzez przekonanie społeczności lokalnych o korzyściach płynących z cyfryzacji. Przewiduje się, że dualizm społeczny może mieć konsekwencje przestrzenne oraz przekształcić się w dualizm terytorialny, tzn. z dobrodziejstw cyfryzacji będą korzystały społeczności dobrze wykształcone, o większym potencjale działania, natomiast silnie wyludnione, odległe obszary wiejskie, ze

względu na słabnący potencjał społeczny, mogą "przegapić swoją szansę".

Gminy wiejskie, które osiągną odpowiednio wysoki poziom rozwoju, wejdą na ścieżkę zrównoważonej polityki przestrzennej. Gminy, które nie skorzystają z tych możliwości, pogrążą się w chaosie planistycznym, spowodowanym konfliktami społecznymi i brakiem umiejętności wykorzystania narzędzi cyfrowych do ich rozwiązywania.

Połączenie nowych możliwości powszechnego i swobodnego udostępniania informacji przestrzennej z zaangażowaniem społeczności lokalnych jest motorem idei GeoDesign i powinno być celem władz lokalnych. Koncepcja GeoDesign zakłada, że dzięki bardziej zintegrowanym narzędziom pozyskiwania, analizy i wizualizacji danych przestrzennych (także w formie 3D), możliwe jest jednoczesne zaprojektowanie kilku alternatywnych koncepcji zagospodarowania terenu, które będą oceniane zarówno przez specjalistów, jak i członków społeczności lokalnych. W efekcie o ostatecznym kształcie projektu nie decyduje już projektant czy grupa decydentów, ale całe społeczeństwo.

W celu wsparcia procesu cyfryzacji i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu podjęto już wiele działań. Aczkolwiek zakres w jakim będą one miały wpływ na rozwój obszarów wiejskich zależy od ich realizacji, gdyż cyfryzacja obszarów wiejskich nie była dotychczas przedmiotem zainteresowania rządu, a informacji na temat badań lub polityki dotyczącej bezpośrednio obszarów wiejskich jest wciąż stosunkowo niewiele.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 818194.

REKOMENDACJE W ZAKRESIE ROZWOJU POLITYKI DOT. CYFRYZACJI W POLSCE

Niwelowanie różnic w dostępie do technologii cyfrowych między miastem a wsią

- Należy zwrócić uwagę na peryferyjnie położone obszary wiejskie, gdzie prędkość połączeń jest stosunkowo niższa i dostęp do łączy szerokopasmowych jest niewielki w porównaniu z obszarami miejskimi i podmiejskimi.

Zwiększanie świadomości społeczności lokalnych w zakresie planowania partycypacyjnego w kontekście cyfryzacji

- Zasadniczą kwestią powinno być usprawnienie społecznego procesu adaptacji do zmian technologicznych poprzez uświadomienie społecznościom lokalnym korzyści płynących z cyfryzacji w zakresie możliwości zrozumienia, kontroli i zmiany zagospodarowania przestrzennego i zarządzania gruntami.

Rozwijanie nowych kanałów cyfrowych na potrzeby konsultacji społecznych i planowania partycypacyjnego

- Do 2020 r. w Polsce nie obowiązywały przepisy wskazujące na konieczność tworzenia danych GIS na potrzeby dokumentów planistycznych. Od 31 października 2020 r. nowe przepisy nakładają na organy odpowiedzialne za akty planowania przestrzennego obowiązek tworzenia zbiorów danych GIS. Obowiązek ten dotyczy również aktów już obowiązujących. Nadal jednak niewiele obszarów wiejskich dysponuje narzędziami cyfrowymi wykorzystywanymi w planowaniu partycypacyjnym (geokwestionariusze; geodyskusje) lub angażuje media społecznościowe w proces planowania.

Sprzyjanie procesowi włączenia cyfrowego

- Zaleca się przeformułowanie obecnych strategii ogólnych dotyczących transformacji cyfrowej kraju, tak aby jak najlepiej odpowiadały one potrzebom słabszych grup społecznych oraz regionów wiejskich (zwłaszcza tych położonych na obszarach peryferyjnych), zapewniając im dostęp do technologii cyfrowych i wspierając rozwój umiejętności cyfrowych społeczności lokalnych.

This policy brief is published in the frame of the EU-funded DESIRA project and aims to provide recommendations for policy makers on how to support digitalization in the context of Geodesign in Rural Poland.

Kontakt: Dr. Karolina Dmochowska-Dudek and
Dr. Paulina Tobiasz-Lis
Instytut: Uniwersytet Łódzki
E-mail: karolina.dmochowska@geo.uni.lodz.pl

Więcej informacji: www.desira2020.eu

This document does not reflect the official opinion of the European Union. Responsibility for the information and views expressed therein lies entirely with the author(s).